

N:o 85.

Uppläst och godkänd hos Första Kammaren den 10 maj 1902.
— — — — Andra Kammaren den 10 — —

Riksdagens skrifvelse till Konungen, angående vissa förhållanden vid Malmberget och Kiruna.

(Första Kammarens tillfälliga utskotts (n:o 1) utlåtande n:o 17.)
(Andra Kammarens tillfälliga utskotts (n:o 3) utlåtande n:o 18.)

Till Konungen.

Vid 1899 års riksdag beslöts att, för främjande af uppkomsten af en sjelfständig bofast befolkning i de nordliga trakter, som beröras af den blifvande jernvägslinien Gellivare—riksgränsen, skulle dels vid Malmberget i Gellivare socken, dels ock vid Luossavaara—Kiirunavaara i Juckasjärvi socken från kronans marker afskiljas vissa områden att, fördelade i tomter, under vissa vilkor med eganderätt upplåtas åt enskilde för bebyggande.

I två inom Riksdagen väckta motioner hafva nu framställningar gjorts rörande förhållandena vid de sålunda afsedda nya samhällena: Malmberget och Kiruna.

I den ena af dessa motioner, hvilken särskildt angår förhållandena vid Kiruna, har anförts, att den omtanke om den blifvande stora arbetarebefolkningen vid dervarande gruffält, som låg till grund för Riksdagens berörda beslut, under nuvarande förhållanden svårligen syntes leda till sitt mål. Bland orsaker, som härtill medverkade, borde särskildt framhållas,

Bih. till Riksd. Prot. 1902. 10 Saml. 1 Afd. 1 Band. 16 Häft. (N:o 85). 1

att det vid upplåtandet af tomter bestämdes, att köpebref å tomterna skulle utfärdas för tomtinnehafvarne först sedan byggnadsskyldigheten blifvit behörigen fullgjord och köpeskillingen till fullo guldits samt att tomt-egarne ålades att bryta och underhålla en viss andel af den tomten angränsande gata eller torg och, om dervid bankfyllnad eller skärning ifrågakomme, verkställa sådan till 0,6 meters djup.

Motionären anför flera skäl, hvarför berörda bestämmelser borde ändras, och Riksdagen återkommer i det följande härtill.

Med erinran om 1899 års Riksdags beslut att köpeskillingarna för försålda tomter skulle, efter afdrag af kostnaderna för regleringsplanernas uppgörande, tills vidare och intill dess annorlunda kunde varda af Eders Kongl. Maj:t bestämdt, användas till bestridande af sådana utgifter, som funnes erforderliga för områdets behöriga ordnande, anmärker motionären, att dessa medel ingalunda syntes vara tillräckliga för ändamålet och framställer med anledning deraf vissa förslag.

Slutligen uttalar motionären den farhåga, att under nuvarande förhållanden och derest ej de bostadsbehöfvande arbetarne och småfolket på ett verksamt sätt stöddes i sträfvet att skapa sig ett drägligt hemvist, byggnadsarbetet i Kiruna skulle öfvergå till rena spekulationsaffärer, dervid arbetarne genom oskäligt höga hyror finge bidraga till spekulanternas vinst, samt att antalet af verkliga arbetare, som derstädes kunde förvärfva sig eget hem, komme att blifva mycket obetydligt; och föreslår motionären derföre, att till främjande af uppkomsten af en tryggad och bofast arbetarebefolkning å stadsplaneområdet vid Kiruna nödiga ändringar måtte vidtagas i gällande stadga angående ordnandet och bebyggandet af nämnda område samt att, efter företagen undersökning angående förutsättningarna i öfrigt för vinnandet af detta mål, förslag måtte framläggas till de öfriga åtgärder, som kunde finnas vara af behovet påkallade.

I den andra af omförmälda motioner åberopas, hurusom åtskilliga svårigheter mött att medla mellan å ena sidan vederbörande malmbolags anspråk på utrymme för sina anläggningar vid MalMBERGET och Luossavaara—Kiiruunavaara samt å andra sidan det allmännas intresse af att åstadkomma sjelfständiga samhällen i närheten af arbetsplatserna. Det hade derför varit af särskildt intresse att vid det af åtskilliga riksdagsmän sommaren år 1900 gjorda besök å ifrågavarande platser söka erhålla kännedom om huru förhållandena utvecklats sig. Vid detta besök hade från arbetarnes sida framförts vissa önskemål, som enligt deras uppfattning ej behörigen tillgodosetts.

I motionen redogöres derefter för arbetarnes klagomål i berörda händelser. De afse väsentligen de i förstnämnda motion omnämnda missförhållanden. Dock beröras äfven åtskilliga andra angelägenheter. Af dervid uttalade önskemål synas, enligt hvad en af Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Norrbottens län aflåten promemoria, som varit för Riksdagen tillgänglig, utvisar, några numera vara tillfredsställda och vissa anmärkningar lära, jemväl att döma af samma promemoria, bero på missuppfattning. Hvad särskildt Malmberget beträffar torde det klagomål ej sakna fog, som går ut på att alltför höga köpeskillingar åsatts tomterna derstädes. Dessa synas ock hafva rönt endast ringa efterfrågan.

Såsom nu förevarande motions syftemål angifves i densamma åstadkommandet af undersökning dels af de förhållanden, öfver hvilka klagomål anförts af arbetarebefolkningen inom nämnda samhällen samt erforderlig rättelse genom ändring af meddelade föreskrifter eller på annat sätt, dels ock huruvida ej denna angelägenhet borde gifva anledning till öfvervägande af förändrade grunder för samhällenas ordnande i öfverensstämmelse med en normalplan för nya stadssamhällens anläggning på allmän mark, hvarigenom särskildt tomtvärdenas stegring genom spekulation kunde för framtiden förekommas.

Med hänsyn till att den arbetande befolkningen under dess sträfvan efter en dräglig existens och eget hem i trakter, belägna såsom ifrågavarande samhällen långt öfver polcirkeln, måste möta stora svårigheter af mångahanda slag, de hårdaste naturförhållanden, stark kyla och långvarigt vintermörker, i hög grad fördyrade lifsförnödenheter, orimligt i pris upptrifna byggnadsmaterial och dagsverkspriser, synes det ej vara mer än billigt och för öfrigt ligga i statens välförstådda intresse att så mycket som möjligt underlätta förvärfvet af egna hem derstädes.

Riksdagens afsigt med upplåtelsen af ifrågavarande områden var i första rummet att derå bereda plats för en sjelfständig och bofast arbetarebefolkning och derigenom skänka stadga åt de oordnade förhållanden, som gifvetvis måste göra sig gällande i dessa med en exempellös hastighet uppväxande samhällen.

I likhet med motionärerna finner emellertid Riksdagen, att framför allt den punkt i Riksdagens beslut, som föreskrifver, att köpebref å tomt icke må utfärdas, förrän byggnadsskyldigheten behörigen fullgjorts och köpeskillingen i sin helhet guldits, utgör ett betydande hinder särskildt för den egentliga arbetarebefolkningen att förvärfva egna hem och är egnad att oskäligt betunga densamma vid iordningsställandet af dessa

hem samt att med bestämmelser af dylik art Riksdagens afsigt sålunda löper fara att förfelas. Arbetarebefolkningen saknar vanligen eget kapital. De små besparingar, den möjligen kan göra, förslå helt naturligt icke i hithörande fall att såväl inköpa tomt som äfven fullgöra byggnadsskyldigheten, utan lånevägen måste därför anlitas. Denna är för arbetaren i vanliga fall stängd, då han icke kan, förrän byggnadsskyldigheten fullgjorts m. m., erhålla köpebref, vinna lagfart å tomten och lemna inteckningssäkerhet för behöfligt byggnadslån, som nog icke från enskildt håll torde lemnas den arbetande befolkningen utan dylik säkerhet. Frånsedt den sålunda förefintliga svårigheten för arbetaren att anskaffa nödigt byggnadskapital tillkommer derjemte den i många fall betungande skyldigheten att bryta andel i gata, så mycket mer betungande, som stora kostnader ofta möta den enskilde redan vid schaktningen, gräfningen och planeringen af en inköpt tomt, belägen såsom i Kiruna mestadels i stenbunden, kuperad och med rullstenar befäckt mark.

Riksdagen förbiser icke de svårigheter, som äro förknippade med åstadkommandet af lättnader i ofvannämnda hänseenden, men håller dock före, att dylika lättnader skulle kunna, utan äfventyraudet af ändamålet med ifrågavarande samhällen och deras sunda utveckling samt med tillbakahållandet af den osunda spekulationslustan, medgifvas efter pröfning af behovet i hvarje fall, hvilken pröfning ju lämpligen kunde öfverlemnas åt Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande.

Hvad angår den tomtegaren åliggande skyldighet att bryta gata, skulle ju i de fall, der denna skyldighet visades vara särskildt betungande, antingen bidrag kunna lemnas tomtegaren af tomtmedel till fullgörande af denna skyldighet eller också anstånd dermed honom beviljas. För att emellertid åstadkomma ordnade samhällsförhållanden i Kiruna och Malmberget samt en sund och lifskraftig utveckling af dessa samhällen och för att göra den der bosatta befolkningens tillvaro någorlunda dräglig synas jemväl andra och mera verksamma medel, än här ofvan föreslagits, erforderliga. Ifrågavarande samhällen hafva grundats i ödemarken utan det fasta underlag, som tillvaron af en omgifvande bofast befolkning alltid gifver uppväxande samhällen, och hafva vuxit upp under exceptionella förhållanden, hvilka icke medgifva dessa samhällen den lugna, besinningsfulla och jemna utvecklingsperiod, hvarje organism behöfver. Under det andra samhället för sin nydaning och sitt ordnande till ett organiskt helt hafva kräft många årtionden och ännu längre tid, svälla sambällena i fråga på några få år ut till stora befolkningscentra med alla dervid uppstående

berättigade kraf och behof i kyrkligt, administrativt, kommunalt och judicielt afseende. Samhällen sådana som Malmberget med omkring 7,000 invånare och Kiruna, hvilket för närvarande räknar 2- à 3,000 invånare, men inom några år med säkerhet kan antagas hafva ett flerdubbelt invånareantal, kunna ej längre umbära gudstjenstlokaler, skolhus, sjukhus, domstolslokaler, häkte, brand- och polisstation, ett ordnad brandväsen, dränering, vattenledning, belysning, renhållning och i sammanhang härmed behöfliga kommunala, administrativa, kyrkliga och judiciella tjenstemän m. m.

Till de härför erforderliga utgifter kommer jemväl den andel af respektive socknars betydande skuldbörda, som samhällena torde få ikläda sig, för den händelse de bilda egna kommuner.

De till alla dessa olika ändamål erforderliga medel, hvilkas anskaffande inom närmaste framtid torde vara ett oundgängligt vilkor för åvägbringande af reda, fasthet och stadga bland den mängd derstädes vistande lösa och oroliga element, komma med all sannolikhet att öfverstiga bärkraften hos dessa samhällens invånare, hvilka till hufvudsaklig del utgöras af en obemedlad arbetarebefolkning; och medlens utkräfvande af denna befolkning skulle säkerligen drifva densamma att söka sig hemvist å malmbolagen tillhöriga områden eller annorstädes utom dessa samhällens hank och stör, något som endast skulle bidra att motverka statsmakternas sträfvan att der uppe skaffa en bofast och hemegande befolkning.

Genom Riksdagens vid särskilda tillfällen fattade beslut såväl om inköp af bandelen Luleå—Gellivare som äfven i fråga om fortsättning af denna bana till riksgränsen, har från statsmakternas sida möjliggjorts en storartad grufverksamhet i Norrbotten och dermed äfven gifvits upphof åt uppkomsten af dessa två ifrågavarande arbetaresamhällen. Derför torde också dessa samhällen böra utgöra föremål för Riksdagens särskilda uppmärksamhet och kraftiga medverkan till befordrande af deras sunda utveckling. I detta afseende kan, såsom en af motionärerna äfvensom Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Norrbottens län framhållit, ifrågasättas, huruvida icke staten med de medel, som af malmbolagen erhållits för försåld mark och jemväl från dessa inflyter för åt dem utarrenderad jord, lämpligen borde i en eller annan form understödja och underlätta genomförandet af de samfundskraf af mångahanda slag, som, enligt hvad förut är nämnt, ställas på dessa samhällen.

Ofvannämnda till staten influtna och inflytande medel härröra ju ytterst från uppkomsten af grufbrytningen vid Malmberget och Luossavaara—

Kiirunavaara och skulle, om de användes på nyss antydda sätt, under den bästa formen komma det allmänna till godo.

Men då sålunda Riksdagen anser, att en verksam ekonomisk hjälp bör från statens sida komma samhällena till godo, vill Riksdagen dervid uttryckligt betona, att detta endast må ske i den mån man dermed kan i främsta rummet tillgodose arbetarebefolkningens bästa, befrämja dess sträfvan efter egna bostäder, motarbeta en osund spekulationslusta vid samhällenas bebyggande samt verka för uppkomsten af billiga och sunda arbetarebostäder.

I hvad mån och under hvilka former en dylik medverkan från statens sida må anses böra ega rum bör, enligt Riksdagens åsigt, blifva beroende på en närmare undersökning af arten och beskaffenheten af de allmänna behof, som kunna förefinnas i dessa samhällen, deras egen ekonomiska bärkraft särskildt med hänsyn till Luossavaara och Kiirunavaara malmfälts eventuella intagande inom området för Kirunasamhället och de förutsättningar, hvarunder de af Riksdagen här förut framhållna statsintressen bäst må kunna tillgodoses under dessa samhällens utveckling. Likaså torde jemväl vid en blifvande undersökning böra tagas i noggrant öfvervägande, huruvida och under hvilka vilkor lättnader uti förut angifna afseenden må kunna beredas arbetarebefolkningen vid förvärfvet af egna hem inom samhällena.

På grund af hvad nu anförts får Riksdagen anhålla, det Eders Kongl. Maj:t täcktes låta utreda i hvad mån och under hvilka förutsättningar åtgärder från statens sida må anses ytterligare böra vidtagas för att befrämja uppkomsten af en bofast arbetarebefolkning i Kiruna och Malnberget samt en sund och lifskraftig utveckling af dessa samhällen och derafter för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill denna utredning kan gifva anledning.

Stockholm den 10 maj 1902.

Med undersåtlig vördnad.